

נסיון של השקפה אסתטיטית.

I

מה טעמו של עולם? למה נתנו החיים? כה נטרטו של משחק משונה זה של כאב ושמחה, של יסורים וחלומות-דמיון? התכלית איה?
כמה מוחות התחבטו בשאלה זו — „ראשים מזיעים במצנפות-שנה וראשים מעולפים בכובעי-חרטומים“.

ומרובות הן התשובות, יותר מדי מרובות. משוט-חבילות חבילות של תשובות הקיפו אותנו.

יש שמוצאים את ערך החיים בנוסריותם. לא נברא העולם אלא בשביל הצדק. מעשה-טובה אחד מצדיק אלפי-חיים, נותן תקון לכל הרע וההבל של דורות. אחרים, ההדוניים אומרים, כי העיקר — עונג החיים וששונם. לא נתנו החיים אלא לשמחה; היסטורים — אך כפרוודור אל השמחה, רע הכרחי.

ויש שכופרים בכלל בערך חיי היחיד כשהם לעצמם. אין טעם לחיי אלא עד כמה שהוא בן לחברה, אבר מאבריה. עיקר טעם החיים — שכלול הצבור והשלמתו, הפרוגרס המתחולל במשך דורות.

מרובות ושונות הן התשובות, אבל צד שוה אחד יש בכלן: הן תולדות ערך אחד בדברו; הן מותחות חוליה על חוליה. את ערך חיי היחיד עם כל אלפי הופעותיהם אין הן מבקשות בהם בעצמם, אלא מחוצה להם.

מבין המון ההופעות המתחלפות בשלל צבעיהן בוחרות הן להן קבוצה ידועה של הופעות — מוסריות, הדוניות, צבוריות — ושמות אותן ליסוד החיים לעמוד התיכון שלהם.

ולכן כל השיטות הללו — שוברן בצדן. תמיד מתעוררת השאלה: ערבך ערבא צריך, העמוד התיכון שמצאתם — הוא בעצמו על מה נשען? הנה טולסטוי אומר, כי אין האדם חי אלא בשביל להיטב לחברו, חוץ מזה אין לחיים כל ערך וטעם, אבל מיד תתעורר השאלה, שאין לדחותה בקש: אם אושר חיי כשהוא לעצמו לא יחשב למאומה, מדוע זה חשוב ונחוץ שחיי חברי יהיו

מאשרים ולמה זה אעמול אני בשבילים? מאי הוית דדמא דחכרי סומק טסי? אבל מלבד כל אלו יש עוד השקפת-עולם אחרת לגמרי; השקפה שאינה מבקשת לה נקודת-סמך מן החוץ. כשהיא רואה אדם חי, צוחק, הולך על רגליו אין היא שואלת: למה הוא חי וצוחק? בו בעצמו היא מוצאת את הטעם והיופי. הנה עב שטה, עב ארוכה ומסולסלה. אל תשאלו: למה היא שטה. היא יפה כל כך! בשביל השקפה זו אין גדול וקטן, אין דבר עומד ברומו של עולם ודבר קל-ערך. הררי לבנון ונמלה זוחלת בצשב, אודם-להי אשה ולחש הורשה — הכל חשוב, הכל יש לו ערך בפני עצמו. בכל יש יופי, בכל — קדושה וענין רב. זו היא ההשקפה האסמיתית על העולם, הרואה יופי בכל פנה ואבני-חן נוצצות לפניו בכל מקצוע. היא מעריכה כל דבר בפני עצמו, מבלי שתחלה ערך בערך. מהות האסמיתיקה, כמו שבאר החוקר הפֶּן, היא ההסגרה האיזולציה. היא מציגה כל דבר לבד — וכך היא דנה אותו.

מובן, שנגד השקפה זו בטלות כל השאלות, ששאלנו למעלה: מכיון שאין אנו חולים ערך אחר בחברו, אין כאן מקום לשאלה: הערך היסודי על מה נחבס?

למה הדבר דומה? להכדל שבין ההשקפות האסטרונומיות העתיקות לבין ההשקפה הקופרניקאית, החדשה.

שאלו הקדמונים: הארץ על מה נשענת? על העמורים. והעמורים על מהו על המים. וכן הלאה.

אנו מעבירים את השאלה מנקודה לנקודה, תחת הארץ התיצבו העמדים, אבל השאלה נשארה בתקפה.

לא כן ההשקפה הקופרניקאית. אין היא מבקשת כל מרכז בעולם. אף הארץ אינה מרכז. הארץ, הכוכבים — הכל זלזול על בלימה. אין גום טעונים נקודת סמך. אין מרכז בעולם, כל גלגל וכל כוכב — מרכז הכובד בו בעצמו, שאליו ישאפו חלקיו.

נך היא גם ההשקפה האכחיתית. כל עצם, כל דבר, כל הפועה חלויים, על בלימה. אין בשבילה עיקר ונמלה. כל דבר — גף קים בפני עצמו, כוב פשקו וכברו.

ובנין אב זה שהבאנו איננו דמיון חיצוני בלבד. יש כאן השפעה בלתי-אמצעית. העתיקים, שהורגלו לראות בעולם מרכז ידוע — הם בקשי מרכז גם בחיים. אף האמנים מצאו להם, עיקר בחיים — הם חארו את חיי הגבורים; הפסלים בקשו להם אידיאל יופי — את היופי השלם היו הוטבים להם, השאר — היה טפל וקל ערך.

השיטה הקופרניקאית הורתה, כי אין מרכז בעולם. בטל גם המרכז בחיי האדם. אין היים בלתי-חשובים. נולדה האכנות ודספרות הריאליטה, שאינה יודעת דברים קל-ערך, המטפית אף בנפש הכי-פעוטה ובחיים הכי-אפורים. בכל יש יופי, בכל יש למצוא אור.

השקפה זו היא חפשית, חפשית על פי עצם מהותה. שהרי שאר ההשקפות משעכדות ותולדות דבר אחד בחברו. הרשע אין לו זכות־קיום אלא בשביל הצדיק. הצער אין לו זכות־קיום אלא בשביל רגעי העונג. ההשקפה האסתיטית אינה יודעת כל זקה. ביד רמה היא משברת את כל הנחשתיים האוסרים את הדברים – וניתנת להם דרור. יחרב נא כל העולט כלו וישאר אילן עבות זה – יפיו לא יפגם אף כל שהוא.

השקפה זו היא מלאה אור, כל השקפה אחרת יש לה סיסטמה אסטרונומית, עם כוכבים וגרמים אפלים, עצמים מאצילי אור וכוכו־לכת יונקים. שמשו של האָתי הוא המוסר, השופך זיוו על כל דבר, שמשו של הדתי – האלהים. אבל בהשקפה אסתיטית אין אור שאול וור, כל הופעת־חיים – אף צל עובר, אף רמש קל מאציל זיו של יופי בפני עצמו. העולם נהפך לרבבות כוכבים לאין־ספורות. המשוטטים לדרכם, בנתיבות־האור שלהם.

II

האמנות מוצאת יופי בכל דבר, בכל הופעה.
...לא תמיד קל הדבר.

נקל לראות את היופי שחמונת־ניף, שבעבי יער ובברכה שיקטה. אבל מה נעשה בסמטא מרופשה וצרה? נקל למצוא את היופיו־ואת ההוד שבמסירות נפש; אבל מה יופי יש למצוא ברשע וביסורים שבעולם?
בשביל המורליסטן הדבר קל מאד. בשבילו יש „סולם“ של ערכים, יש עיקר וטפל. די לו לבסס את אותו מקצוע החיים, שהוא הושב לקדש־הקדשים שבהם – את הופעות המוסר. שאר העולם יהיה כשורורר לטרקלין נהדר זה – והכל מובן ופשוט.

אבל ההשקפה האסתיטית אינה יודעת להלק את העולם לעיקר וטפל. אצלה הכל בבחינת טרקלין. אין היא יודעת „תשובה“ כללית, שתפרק בבת אחת את כל השאלות. כל הופעה דורשת לה חקין בפני עצמה.
היחה ביד האמן מחרוזות של פנינים, השלוכות זו לזו, והוא נתק את החוט, ותחת המחרוזות האחת קבלנו רבבות פנינים, שנתפזרו כל אחת לעברה, ועתה נחוץ לבקש אחרי כל אחת, למצוא אותה בפנתה.
עולם האמן האסתיטי – אבני־יקר בודדות כאלה, המאירות כל אחת לבהה. כל אמן מוצא לו פנינה כזו ומגלה את המאור שבה. הוא בוחר לו מקצוע קטן משוק החיים, או מן הטבע, סוגרו במסגרת וסגלה את היופי שבו. תחת השאלה האחת – אלפי שאלות שונות.

האמנות מחאמצת לכבוש את כל פנות החיים בשביל היופי. הספרות הריאליית לקחה לה את החיים הכי אפורים והבינונים ומראה את ההוד שבהם. באו עוד אחרים – בודלר ואדגר פי – וכובשים בשביל האמנות גם את המתועב והאיוס, כי יופי צריך להשפך על הכל.

הרבה פעמים הכבוש נעשה ברב עמל – כבוש אטי, חלקה אחר חלקה, של דת האור, אמנות היופי.

כל אמן ואמן, כל משורר ומשורר הוא מנושאי דגלה של אמונה זו ומלחמי מלחמתה. כל תולדותיה של האמנות החדשה הן קורות מלחמה זו עם אלפי מכשולים ומניעות.

יש מבצר אחד, שלאמנות קשה לכבושו. זהו מבצר יסורי האדם. באמת, יכולים אנו להתיחס יחס אסטיטי למעוף נשר – לשטף גל ולהתענג בשלזה על היופי שבהם. אבל אם רואים אנו בני אדם נרצהים ומפפרים בדמם – אם גם יהיה בתמונה עושר צבעים מבריקים – לא נוכל להתענג עליה. הרעיון על-דבר עונג כזה למראה גסיסת אדם חי הוא מתועב ומשוקץ כל כך, עד שזכרו זועה תאחזנו.

והלא האמנות מענגת אותנו בהזיונות יסורי אדם. רוב היצירות האמנותיות לוקחות להן לנושא את יסורי האדם. אנו הולכים אל התיאטרון ונהנים על צרותיה של מרים שטוארט או על מצוקותיו של המלך ליר.

אלא שאנו יודעים, כי היסורים מדומים הם.

כאן, לכאורה, עובר תחום בין האמנות והחיים. כאן, לכאורה, תחום שאין למלאוה.

כשאנו רואים ציור שקיעת החמה של אמן גאון, אנו מרגישים, כי היופי שגלה לנו האמן – כן המציאות לקח אותו, כי יופי זה הוא יפי החיים, אבל כשאנו רואים תמונה יפה של גוסס על ערשו, ואנו הולכים אל החיים ורואים שם אדם גוסס – אין אנו מוצאים שם כל יופי. ולכן לא פעם, בצאתנו כן התיאטרון מתמלגת מפינו הקריאה הבנלית: „כמה מכווערים החיים – וכמה כל זה יפה באמנות“. נדמה לנו, כי רק עולם חלומות רקמה לנו האמנות, שבמציאות איננו. נמצא, שהאמנות תולשת אותנו מן החיים, ותחת שהלמד אותנו לאהוב את החיים – היא מזהמת אותם, משניאה אותם עלינו, בגללו כוציאה דבה עליהם...

בוראי – כאן הוא מקום-התורפה של ההשקפה האסטיטית – כאן היא הסבה, שאמונה מלאה אור זו, אמנות-הופש זו לא תוכל להצדיק את כל החיים, לא תוכל לשלוט בלבות בני האדם.

ושאר השקפות-העולם – הנמצאות הן במצב יותר טוב? האם יכולות הן להצדיק את יסורי האדם?

להצדיק כאב אם, המביטה על פרפורי בנה הגוסס; יסורי אדם, שנידון למות ויודע את גור דינו... הלא „צדוק דין“ זה בעצמו יש בו חרוף וגדוף, הלול גס של „קדש הקדשים“ שבעולם – של כאב האדם. סוף סוף כל מיני „צדוק הדין“ אינם אלא פלפולים, תשובות גנובות – או שיש בהם צביעות מסותרת, או נסיון לבטל את קיומם, להכריז, כי כל העולם כלו אינו אלא חלום-דמיון, כמו שעושה הפילוסופיה האידיאליסטית.

אבל ההשקפה האסטיטית לא תוכל „לכפור“ ביסורי האדם: כי כל הופעה קימת היא בשבילה ויש לה ערך בפני עצמה. היא מוכרחת להבין את הכל, כדי שלא להשאיר כל תהונות רובצות וכל חלל ריק בין מכמני ההויה...

וכוף סוף צדוק זה, שהיא מגיעה אליו, איננו צדוק מדומה, נכין הוא לא רק העולם הדמיוני: הוא בא להצדיק את ההופעות שבעולם המציאות, כי האמנות אינה אלא הד קול החיים ואין בפרטה אלא מ: שבכלל החיים, טעות היא לחשוב, כי היסורים, יפים באמנות ומכוערים בחיים, לא — האמנות באה לתת תקון ליסורי החיים כמות שהם, לתת להם פתרון אסתטי, לא להרחיק מהם, כי אם לגלות את האור שבהם.

ונפלא הדבר — כי אותו מקום-התורפה, יסורי האדם, שלכאורה רחוקים הם כל כך מיופי — מושכים ביותר את לבם של האמנים. כשיהבת המושכת את הפרפר המוצא בה את כליונו, כן הפרובלימה של יסורי האדם מצודדת ומושכת את בעל ההרגשה האסתטית, אף שלמול צוק-סלע זה היופי שלו ישבר לרסיסים. רואים אנו, כי הרוב היותר גדול של היצירות האמנותיות, מן הטרגדיה והרומן עד הזמרה והציור, מטפלים דוקא ביסורי האדם, ולצערנו ויגונו של עולם היא עצם גרעינם והליו שבשדרתם.

נראה נא איך הם באים לפתור שאלה זו,

שוטף לו נהר, שוטף לו ישר, ורנה לפניו סלעים מתרוממים, חוסמים את דרכו, אז יש שהוא מתנשא ועובר בעצף קצף, נלחם עם הסלעים הקשים ומתפוצץ לאפיו טפות.

ויש שהוא נבלע באדמה ויורף במעמקה, טמין ובלתי-נראה. כך הוא זרם ההשקפה האסתטית, המנסה להקיף את כל החיים, לשטוף ולחדור אל כל הכנות היותר הבויות שבהם. בכגעו בצוק היסורים הוא לפעמים מתנשא ועובר.

הוא מתגבר ומרים את האדם הסובל, החליש והקטן. ביסורי האדם הוא רואה מלחמה — מלחמה עם מכשולי החיים, עם כל הכחות השנואים והמתנגדים לקיומו. האדם הוא גבור, הבא לכבוש את הכל, לנצח הכל. מה איכפת לנו, אם הוא נופל במלחמה אנושה זו? הוא נופל ועל ראשו זר-נצחון. כיסורים עצמם אין יופי. אבל זיו עליהן יש במלחמה, הלא בה התגלו רבבות כחותיו של האדם, אנטיגונוה מתה — אבל האם אין במיתתה יופי עליהן, שלא היה מתגלה, אלו נשארה בחיים? ר' עקיבה בן יוסף הומת, אבל כמיתתו הטרגית עצמה — במלחמה נואשה זו התגלו כחותיו. כל החיים — הם טרגדיה אחת גדולה. כל התולדה — היא טרגדיה אחת גדולה.

האמנות מצדיקה את היסורים, בהשכה אותם לטרגדיה. אמנם, נראה, כאלו עליה — צורך ירידה היא. האמנות מרימה את האדם על, כדי להפילו, מאגרא רמא לבירא עמיקתא. כאותו המלך לשעה, ששמו עליו כתר-מלכות, כדי להתעלל בו אחר כך ולהתלוצץ בו. מין ערמה יש בהתנשאות זו של אדם למעלת גבור, שאחריה באה הנפילה ההכרחית, הפטלית, הנפוץ אל עברי פי פחת...

ואלה היסורים מחוסרי-הטעם ביותר — מה תהא עליהם? היסורים, שאין בהם יופי כי אם גועל גס, כמו יסורי המחלות, שאין בהם מלחמה וגבורים

יש רק קרבנות? יסורי חולי השחפת — חולי הכיפיליים, הנרקבים חיים — מכאובים אנושים של האישיאס — מה תעשה בהן האסתטיקה? כלום גם בהם יש טרגדיה?

נסה נא לרצוץ לעזוב את תחומי הנפש. נרד נא למעמקי הגוף — לפרוצסים המסתוריים המתחוללים בו. או נמצא גם שם דרמה — דרמה עם אלפי גבורים, אמנם, דרמה זו מתחוללת בלי נאומים מפוצצים ובלי מליצות נפוחות — מלהמה נואשה זו נקשרת בסתר מעין כל — בין תאים חיים המתנפלים על אויביהם מן החוץ, הגועים ואחרים קמים תחתיהם למלא מקומם; מלחמת אורגניסמוס נאבק בהתמרמרות עם האויבים האורבים לחייו בכל רגע. דרמה זו לא נעשתה עוד נושא ליצירות אמנותיות, אבל היא ישנה, וגם בה יש הרבה יופי — אפילו ברקמות המשונות שבריאית נגועה-השחפת, גם בה מתגלים ויוצאים לפעולה אלפי כחות חיים — ולכן, גם היא תוכל להיות חלק של טרגדיה חיים — ושלא דת החיים החפשית והמלאה אור.

יש בני אדם שהאסתטיקה לא היכל לנשוא על. הם מנוצחים מחלפת בריהם, ואיך תשים בניהם שיר מלחמה? חלשים ורפיאונים הם, ואיך יהיו לגבורי טרגדיה? כבדים ומרותקים הם אל האדמה, ואיך זה יתנשאו למעלה? מקבם והמלך ליר — גבורי טרגדיה הם, אבל מה יהיה רודין של סורגיוזב, ה"אחיות" של טשיחוב, ודומיהם? כאן בוחרת לה האסתטיקה דרך אחרת. במקום שהורם לא יתנשא על — יעניק ויבלע פניכה, הוא יורד אל תוך הנפש.

שם בנפש נחבא זרם היוכי. אם אין יופי בריאתו הנמקה של חולה-השחפת, אם אין יופי באומליה, נזירה-חיים המדוכא, הנה אם נסתכל בנפשו פנימה, וראינו את שירת היגון והצער, הגעגועים והזכרונות שבו — ומצאנו שם שירה טהורה, נשגבה. אם אין יופי בילד הגוע, אבל תפלת אמו על ערשו, הלא היא מרגלית של יופי. במקום שקצרה ידה של הדרמה — שם תשלוט הליריקה. כי כשם שיש ערך בפני עצמו לכל קרן-שמש, לכל קווצה שחורה, לכל עב כחולה דוקא כמות שהיא — כי כלן נימים הכרחיים בסמפונית הבריאה כמות שהן בלי שוני, כי כלן כוכבים מזהירים בפני עצמם — כן יש ערך לכל רגש נפשי, לכל פרפור נשמה, לכל זכרון עובר. מה הוא הליריקון, אם לא "סופר", הרושם לו דפים בודדים ומקריים מתוך מגלת הנפש? אבל כל צליליה חשובים כמות שהם. בכל אופן — אין יופי של האמנות יופי מדומה. זהו יפים של החיים עצמם — ממעמקיהם דולה האמנות את פניניה. אל מבצר היסורים היא באה משני צדדים, ואם אליו לא תוכל להכנס, היא מקיפה אותו מלמעלה וחותרת חתירה מלמטה: מעליו מתנשאת הטרגדיה, מתחתיו תשתפך שירת הליריקה. אבל לא לתלוש אותנו מן החיים היא באה, כי אם לתת להם תקן.

ומעל כל היסורים מתנשאת עוד פסגה – פסגת שלג קרה; גם אִיִּה תשאף האמנות, שם – שלטון המות... מה תעשה בו האסתיטיקה – היא המקימת כל הערכים, מה תעשה בבטולם ובאבדנם?

כאן אך סימן שאלה, אך תזיה ודומיה... והלא דוקא בשעת המות מתגלה ערכו האסטיטי של היצור, כי מעולם אין היצור כל כך בודד וגלמור, כל כך מוסגר לעצמו, כאשר ביום המות... במשך החיים עוד האדם קשור, או נדמה שהוא קשור באלפי חוטים אל מכריו, אל מולדתו, אל משרתו. אבל בא המות – וחלל ריק סביבו, והכל עוזבים אותו... ודוקא ברגע זה שהכליון בא עליו – מתגלה עצמיותו כמות שהיא, בודדה ומסוגרת, בלי כל מסוה וזיוף, כאשר לא תתגלה מעולם, ולכן – המות היא הופעה אסטיטית – איך שיראה הדבר כוזר, והאמנות יש לה שאיפה מיהדת לשאלה זו, לפסגה קפואה זו...

II

תכונה נפלאה יש לאמנות; מטה־קסם בידה וכל דבר שהנע בו – מתעורר לחיים. אף היצורים הדוממים – אבן ברחוב, בית אובד בשדה, לוקומוטיב עובר בשאון – הכל חי חיים עצמיים, מיוחדים.

אנו שבים למדרגת אותם הפראים, שהיו רואים בכל הטבע יצורים אנושיים, מיחסים לכל דבר מגמות אנושות, ויוצרים להם עולם כדמותם וכצלמם... ככה מתעוררת ההשקפה המיתולוגית, שחשבנו כקבורה זה כבר...

כי חזיונות־החיים אינם כלל כתלמידים מקשיבים ונכנעים. דומים הם לילדים שובבים, המחכים למורה, שיסיח דעתו מהם לרגע, שיפק ויפנה מבטו הצדה, והנה הם כבר מתמכרים לתעלוליהם, מעוררים המולה ומפוזים כשדים קטנים. כך הם החיים. הנה חשבנו, כי סדרנום בסדר נפלא, הבאנו אותם בעול והדבקנו לכלם פתקאות. אבל די לנו לרגע לתת למורנו – לשכל הישר – להתנמנם, די לנו לשקוע בהזיות לרגע, והנה רואים אנו, כי כל ההויה השתנתה לפנינו. אך לרגע נסיר מן הכללים הקבועים – והנה הכל חי ומלא תנועה כבימי קדם, כלפני אדם קדמאה.

וכן בשעה שאנו מביטים על העולם בהשקפה אסטיטית – אין לנו גופים מתים. הכל חי. שימו לבכם לכל יצירות השירה – אין אף אחת חפשית מאנטרופומורפיות.

החוקר המן מבאר חזיון זה כמין „אמצעי טכני“. השירה משתמשת באמצעים מיתולוגיים, להגדיל ולהאדיר את האמנות.

אבל אם כן, אז היתה „הפחת חיים“ זו רשות ולא חובה. אז לא היינו פוגשים הופעה זו אצל כל המשוררים, בלי יוצא מן הכלל. נדמה, שיש כאן הכרח בדבר – כשאנו מביטים על העולם כעל הופעה אסטיטית, על כרחנו מתחילים כל העצמים להתנועע ולזוז ממקומם... כי החיה זו מתחוללת אז מאליה, כמו באופן מיכני...

נוכחה, כי כן הוא, כלומר, „הפחת רוח חיים“ מוכרחת היא.

כי עצם מהות ההשקפה האסתטית – היא „הסגר” ההופעה, האיזולציה שלה, קרן-אור, עב פורחת, פלג מים – ערכו בו בעצמו, ואין הוא זקוק לשום דבר וזולה, רק באופן זה יוכל להחקים בתור ערך אסתטי.

אבל איך נוכל לציר לנו עצם בידר, הקים בפני עצמו?
אין אנו יכולים לציר אותו אלא כדמותו וכצלמו של ה„אני” שלנו, הקים בפני עצמו ובודד, כמו שאנו יודעים בידיעה בלתי-אמצעית. בתור חומר דומם לא יצויר עצם כזה!

כי חומר דומם אין קיומו מתבטא אלא בשתי דרכים: או שזוהו קיים בתור אוביקט, כלומר, שהוא קים בנפשו של המשיג, של האדם העומד על גבו נרואה אותו.

או שקיומו מתבטא בהשפעת גומלים, שבין חומר זה לחמרים אחרים, הנה בית עומד לפנינו. או שהוא קים, מפני שאני, העומד על גבו, תופס את קיומו בחושי, או שקיומו מתבטא בזה, למשל, שהוא הולך ונרקב, שהוא מאפיל בצלו מסביב, שהוא מכיל חום ידוע, וכדומה.

אבל אם כך ואם כך – אין לבית קיום חפשי, כי תלוי הוא בעצמים אחרים, באדם הרואה אותו, להם הוא חיב תורה על קיומו.

אי אפשר לבית זה להתקים בתור עצם מוסגר, בעל ערך עצמי, אלא אם כן יש לו סכום חיים פנימיים ידועים, אם הוא חי.

כלומר, המשורר, שבא לציר בית זה מוכרח ליחס לו „נשמה” ידועה, לאמר, כי הוא מתאבל, שמח, מזדקן, וכדומה.

ה„הסגר” האסתטי והפחת נשמה – הם שמות נרדפים.

דוגמא לזה: „הברכה” של ביאליק. הרבה מן החן השפוך עליה – סודו סבוע בזה, שלמשורר עליה לקחת פה עצם מובדל ופרוש ולגלות בה עתרת חיים פנימיים. רוקמת היא חלום דגי-זוהבה, משתנה היא חליפות – ובוה קיומה מתגלה.

רק יוצא מן הכלל יש: הרשמים הפנימיים. אותם אין המשורר מוכרח להחיות, קיומם יצויר לנו גם מבלי שנחשוב, כי נפשות חפשות הן.

אבל יתר הדברים – הזכרונות, היצורים, ההופעות – כלם ימלאו חיים כבדורות קדמונים. לעולם-קסם תהפוך האמנות את החיים.

IV

האמנות מפזרת את העצמים; היא נתקה את חוט ההויה וזרעה לכל עבר את פניניה. אבל אין היא משאירה אותם כבדידות זו. אחר שנתק החוט האמתי היא קושרת לה קשר רופף קצת, קורי-עכביש, שחוטיהם מבריקים בצבעי הקשת.

זהו קשר האסוציאציה.

כשהמשורר מדמה את העב לעלה או את הלבנה לעלמה הוזה – אין זה בא לברור הענין בלבד. האמן בא להוציא את הדברים מבדידותם, מהסגרם. הוא פורש רקמת קסמים, רשת חפשיה, וצודה בה את כל הבריאה – מבלי

שתאבד לה בכל זאת חרותה, כמו ברשת המציאות. חפשה לא יונבל.

ככה היא באה ההשקפה האסחיטית, את כל לשדה היא יונקת מן החיים – ובכל זאת על כרחה חתמלא מגדלי-דמיון, חחרקם מזלומות. היא באה להצדיק את החיים, היא כולה נכנעת להם – ויחד עם זה היא מתנשאת על ומתרוממת עליהם. אמנם, אין בה השלמות והאחדות של השקפות אחרות והדוניות. היא כלה בגוונת כיריעה פרסית, כי היא אספה לתוכה את כל שלל צבעי החיים, את כל הודם ויגונם, את אשרם ורעלם. אין היא מוחרת אף על טפת יופי אחוז – אין היא מבטלת אף קיום כל אמיבה וגרעין-אבק. רבוי גוניה כרבוי גוני החיים; הטלאים והקרעים שבפורפירת-ההוד שלה הם קרעי החיים. ויחד עם זה היא השקפת-ההפש היחידה. ההשקפה השקויה אור ומרוה הכל אורות.

כי היא, תורת חיים" בטלא מובן המלה.

